

İPEK YOLU KAVŞAĞININ ÖLÜMSÜZLÜK ESERLERİ**Tuncer GÜLENSOY***

İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri başlığa yazdığım ad, bir kitabın adı olup, Atatürk Üniversitesinde görevli Türkolog Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'ın son eserinin adıdır. Ansiklopedi boyutundaki eserin *dizgisi* Cengiz Alyılmaz ve İsmail Çoban; *sayfa tasarımı* Mustafa Özçiçek; *kapak tasarımı* Levent Alyap ve Onur Er tarafından yapılmış. Eserin baskısında birinci hamur lüks beyaz kâğıt kullanılmış. X + 646 sayfa, iplik dikiş ciltli, mavi zemin üzerine *eserin adı*, *yazarı*, *Atatürk Üniversitesi*, “*Kök Türk*” *alfabesi* ile yazılmış bir metin ve illüstrasyonları Levent Alyap tarafından yapılmış, küheylan bir atın üzerinde; ayağında renkli bir “ÜM” (pantolon), elinde “*Karı Çor Tigin Tamgası*” yer alan “Sancak” tutan “kağan” oturmakta. Atın “eyer örtüsü”, “eyer”i, “üzengi”si, “boyunluk”u da desenli. Atın “sağ sağırsı” da “Karı Çor Tigin”in boy tamgası ile tamgalanmış. *İskit (Saka)-Hun-Massaget-Şato-Kök Türk-Uygur vb.* Türk boylarına nice zaferler kazandırmış, üzerindeki “alp” ve “eren”leri Şantung Ovası’ndan “Taluy’a dek” taşımış, “dörtmala koşan” Türk atı yer almakta.

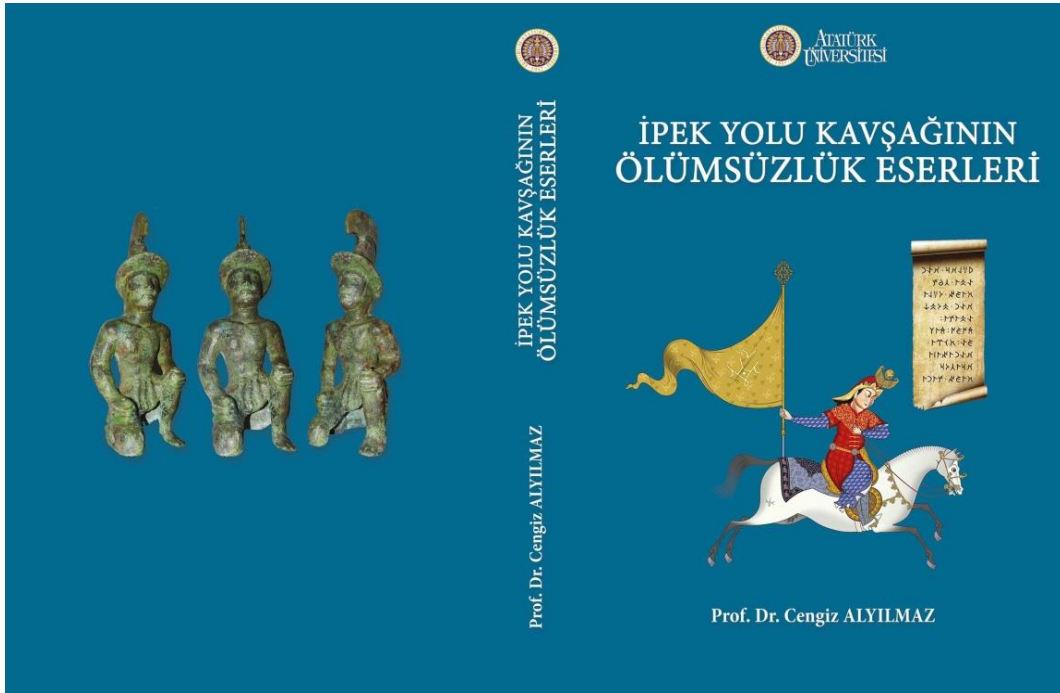

Foto: *İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri* adlı kitabın kapak görüntüsü

* Prof. Dr.; Emekli Öğretim Üyesi, t.gulensoy@gmail.com.

Benim tarif etmeye çalıştığım bu “harika” eserin mukavva ciltli kapağının üzerindeki kuşe gömlek de aynı tasarımla süslenmiş. Hani derler ya “güzel mi güzel!”, işte öyle bir şey.

Eserin adı da özellikle seçilmiş. “Eski Türk Yazıtları” ya da “Orhun Abideleri” ya da “Kök Türk Yazıtları” yerine “*İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri*” denilerek “İpek Yolu”nun önemi vurgulanmak istenmiş olmalı.

Eserin içine girdiğiniz zaman doyurucu “görsel malzeme” ile karşılaşıyorsunuz: Cengiz Alyılmaz’ın Orta Asya’nın ve Moğolistan’ın çeşitli bölgelerinde “Balballar”, “Obolar”, “kaya üstü resimler”, “eski Türk yapıları” yanında çekilmiş fotoğrafları; “eski Türk yazıtları”nın görselleri, eski Uygur kaya ve duvar freskleri; “kuyrukları düğümlenmiş” at ve üzerinde süvarisi de bulunan Türk at heykelleri; madenî ok uçları, üzengiler, gemler; üzerleri tamgalı dökme kazanlar, baltalar, (bıçak, kama gibi) kesici aletler görülmekte. Sanırım bu eserin içindeki bilgilerden başka anlatılabilecek önemli unsurları bu görsel malzemeler. Ben hayran oldum, o yüzden eseri incelerken her şeyi ayrı ayrı belirtmek gerektiğini vurgulamak istedim.

Eser, Kök Türk yazıtları hakkında tam bir bilgi hazinesi. Alyılmaz’ı gençliğinden bu yana tanıyorum. Ne zaman arasam, “bir ayağı Moğolistan’da” idi. Her seferinde de elde ettiği taze bilgileri bizim gibi Türkoloji’ye ömür vermiş kişilerle paylaşmaktan da haz duyardı. Yine öyle yapmış... Elimdeki eserin her sayfası, her satırı bilgi dolu. Hele notlara düştüğü özel bilgiler eserin değerini daha da artırıyor.

Eser, Takdim (s. V-VI), Ön Söz (s. VII-VIII), Kısaltmalar Dizini (s. IX-X), 1. Turfan ve Çevresinde (Kök) Türk Harfli Yazıtlar Projesi (s. 1-10), 2. (Kök) Türk Kağanlığı ve Ötüken Uygur Kağanlığı Dönemlerinde Türk-Çin İlişkileri Üzerine (s. 11-22), 3. İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri (s. 23-216): 3.1. *Kaya üstü tasvirler (petroglifler)*; 3.2. *Dikili, damgalı ve tasvirli taşlar*; 3.3. *Kurganlar, mezarlar, mezarlıklar ve türbeler*; 3.4. *Heykeller ve heykelcikler*; 3.5. *İbadet yerleri ve dinî ziyaret alanları*; 3.6. *Şehir kalıntıları ve mimarlık eserleri*; 3.7. *Kullanım ve süs eşyaları*; 3.8. *Yazılı eserler* (s. 27-216); 4. **(Kök) Türk Harfli Yazıtlar**: 4.1 *Yemiş Tutuk Yazıtı*; 4.2. *Yorçı Yazıtı*; 4.3. *Karı Çor Tigin Yazıtı*; 4.4. *Turfan’da bulunan Çince tapınak Kitabesi üzerindeki (Kök) Türk harfli yazıtlar*; 4.4.1. *Kutlug Kunçuy Yazıtı*; 4.4.2. *Şariputri Yazıtı*; 4.5. *Yargol Yazıtları*: 4.5.1. *Tudun Yazıtı*; 4.5.2. *Ay teg Yazıtı*; 4.5.3. *Ay Beg Yazıtı*; 4.5.4. *Köri Yazıtları*: 4.5.4.1. *I. Köri Yazıtı*; 4.5.4.2. *II. Köri Yazıtı*; 4.5.5. *Yilig Çor Yazıtları*: 4.5.5.1. *I. Yilig Çor Yazıtı*; 4.5.5.2. *II. Yilig Çor Yazıtı*; 4.5.6. *İnçkü Yazıtı*; 4.5.7. *Beş Balık Yazıtı*; 4.5.8. *İllük Yazıtı*; 4.5.9. *İşar Yazıtı*; 4.5.10. *Ataç Yazıtı*; 4.5.11. *Ay Yazıtı*; 4.5.12. *Şakyamuni Yazıtı*; 4.6. **(Kök)türk Harfli Diğer Yazıtlar**: 4.6.1. **Kumtura Mağaralarındaki (Kök)türk Harfli Yazıtlar**; 4.6.2. **Hoten Çubuğu** (s. 221-614); Bibliyografya (s. 615-643); Ek: Öz Geçmiş (s. 645-646).

Eser, Kök Türkler ve Kök Türkçe üzerine çalışmayanlar; fakat Kök Türkçe üzerine bilgi sahibi olanlar için çok ilgi çekici. Yıllar önce, **Hüseyin Namık Orkun, Muharrem Ergin, Talat Tekin, Ahmet Caferoğlu** tarafından yapılan ilk yayınlara baktığımızda bu kadar çok “yazıt”ı yakından tanıımıyorduk. Daha sonraları **Osman F. Sertkaya, Ahmet Bican Ercilasun, Cengiz Alyılmaz, Osman Mert, F. Sema Barutçu (Özönder), Mehmet Ölmez, Ferruh Ağca, Hatice Şirin User** gibi Türk Türkologlar ile yabancı Türkologların Kök Türkçe ve Kök Türk yazıtları üzerine yaptıkları sayısız çalışmalar Türkoloji’nin önünü iyice açtı. Moğolistan’da yaşayan Kerey Kazaklarından **Harcavbay** ile **Bazılhan** ve Rus Türkologlardan **S. Klyaştorniy** ve **D. Vasilyeviç Dimitriev** Orta Asya (Moğolistan)’daki yazıtları yerlerinde görüp incelemişler, ilk okumaları yaptıktan sonra da dünya Türkolojisi’nin dikkatine sunmuşlardı. Şimdi Cengiz Alyılmaz ve Osman Mert gibi Kök Türkçe uzmanlarının bir ayakları Moğolistan’da. Alyılmaz’ın bizim aramızdaki lâkabı “*Yazıtlara ömrünü adayan adam!*”dır. Çok iyi yetişmiş bir Kök Türkçe yazıtlar uzmanı olan Alyılmaz, artık bu konunun da danışılacak uzmanı olmuştur. Okunamayan, çözülemeyen ve anlamlandırılmayan Kök Türkçe meseleleri ona danışılmaktadır.

Orta Asya (Moğolistan)’da hala TİKA tarafından sürdürülen kazı ve araştırma çalışmalarına genç Türk tarihçilerinden **Saadettin Yağmur Gömeç** ile **Ahmet Taşağıl** da katılmış; her ikisinin Kök Türk tarihi ile ilgili telif eserleri dünya tarihçilerine kaynaklık etmiştir.

Ben ilk kez 1987 yılında Prof. Dr. **Bahaaddin Ögel** ve Prof. Dr. **Osman F. Sertkaya** ile birlikte bir kongre münasebetiyle Moğolistan’a gitmiş, Moğolistan ve Moğolları ilk defa o zaman yakından tanımışım. Moğollar o yıl beni **Moğolistan Bilimler Akademisi-Moğol Araştırmaları Enstitüsü Bilim ve Yönetim Kuruluna** (ilk kez) Türkiye temsilcisi olarak seçmişler ve bunu da bize bildirmişlerdi. Daha önce Moğolcadan tercüme ettiğim **ALTAN TOPÇİ** adlı Moğol tarihinin **TTK-Belleten**’inin 151. sayısında yayınlanan 1. bölümünü de o zaman Moğol Akademisine teslim etmişim. 1990, 1993, 1995, 1998 vb. tarihlerde Moğolistan’a en az on kez daha gittim. Bu arada Moğolca-Türkçe ilişkileri üzerine çeşitli ilmi araştırmalar da yaptım. (Bu konuda bk. www.tuncergulensoy.com ve **Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı**). (4 kez armağan çıkarıldı. En son armağan TKAE tarafından çıkarılanıdır).

1987 yılından 2015’e 28 yıl geçmiş. O zamanlar **İstanbul-Moskova-İrkutsk (Yakutistan)-(ya da Ulan Ude)-Ulanbaatar** hattından ulaşılabilen Moğolistan’a şimdi İstanbul ve Ankara’dan seferler var. Moğolistan Üniversitesinde “Türk Dili ve Edebiyatı” bölümü açıldı ve ilk mezunlarını yıllar önce vermeye başladı. Bu arada Ankara Üniversitesi DTCF’nin Tarih Bölümünde pek çok Moğol öğrenci Yüksek Lisans ve Doktora yaparak ülkelerine döndüler.

2014 yılında da Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezinde “Moğol Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı” açıldı.

Bu ara bilgilerden sonra esere geri dönmek istiyorum: Uzun sözün kısası, **Cengiz Alyılmaz**'ın bu hacimli ve içi bilgi dolu eserini genç ve tecrübeli bütün Türkologlara öneriyorum. Ben eseri satır satır okuyarak, öncelikle yazıtlarda geçen kişi adlarını, unvanları ve terimleri fişledim. Yakında çıkacak olan *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü* adlı eserimde de kullanacağım. Prof. Dr. **Cengiz Alyılmaz**'ı, sevgili eşi Doç. Dr. **Semra Alyılmaz**'ı, asistanı ve takipçisi Doç. Dr. **Osman Mert**'i, nefis minyatürleri ile esere renk katan **Levent Alyap**'ı, eserin dizgisine katkı sağlayan **İsmail Çoban**'ı, eserin tasarımını gerçekleştiren **Onur Er**'i ve **Mustafa Özçiçek**'i yürekten kutluyor; böylesine engin ve zengin bir eseri dünya Türkolojisi'ne kazandıran Atatürk Üniversitesi Rektörü'ne bir Türkolog olarak teşekkürlerimi sunuyorum.

Alyılmaz'dan daha nice eserlerini beklediğimizi belirterek, başarılarının devamını diliyorum.